

Redactioneel

De samenleving verandert, en daarmee verandert ook het onderzoeksgebied van de sociologie. Dit is voor de godsdienstsociologie niet anders: naast de meer traditionele en geïnstitutionaliseerde (christelijke) vormen van religie is er in onze maatschappij steeds meer ruimte ontstaan voor andere en nieuwe zingevingssystemen. Ook groeit het aantal mensen dat helemaal niets op heeft met zaken tussen 'hemel en aarde'. Deze veranderingen maken het onderzoeksgebied van de godsdienstsociologie er niet overzichtelijker op, zoals ook te lezen valt in de laatste editie (december 2016) van *Sociologie Magazine*, een uitgave van de Nederlandse Sociologische Vereniging. Dit extra dikke winternummer is gewijd aan het thema 'religie' en laat zien dat wat men onder religie, en ook onder godsdienstsociologie, verstaat, nog niet zo eenduidig is. Er wordt zelfs gewag gemaakt van het 'einde van de godsdienstsociologen', als reactie op het onderzoek 'God in Nederland', dat in de opvatting van Wies van Houwelingen te veel uitgaat van een 'substantiële definitie van religie' in plaats van een 'functionele definitie van religie'.

Voor wie dit debat volgt en daarbij beslagen ten ijs wil komen, biedt dit nummer van *Religie & Samenleving* drie artikelen die tezamen waardevolle inzichten geven in het diverse vakgebied van de godsdienstsociologie. Het eerste artikel van de auteurs Kees de Groot en Erik Sengers raakt meteen de kern van het debat met de vraag: 'Wat telt als godsdienstsociologie?' Zij presenteren een geschiedenis van de Nederlandse godsdienstsociologie in zes perioden: de vroege studies (1911-1944), de hoogtijdagen van de kerkelijke onderzoeksinstituten (1945-1959), de zwakke institutionalisering in de jaren zestig (1960-1969), de academisering van de godsdienstsociologie (1970-1979), de diffusie van het vak (1980-2000) en tenslotte het multidisciplinaire karakter van het onderzoek naar religie (2001-2014). Hiermee laten ze de diverse gezichten van de godsdienstsociologie in Nederland zien.

Daarna vervolgen Erik Sengers en Kees de Groot hun studie naar de Nederlandse godsdienstsociologie door in een tweede artikel de bijdrage van de huidige Nederlandse godsdienstsociologie aan wetenschap en samenleving te onderzoeken. Hiertoe beschrijven zij eerst een aantal, historisch zo gegroeide, karakteristieken van de Nederlandse godsdienstsociologie en poneren daarbij de stelling dat het te lang vasthouden aan deze kenmerken heeft geleid tot een onvermogen om goed te reageren op nieuwe religieuze, maatschappelijke en politieke situaties. Vervolgens bieden de auteurs een overzicht van de activiteiten van individuele wetenschappers, vakgroepen, onderzoeksinstituten en beroepsverenigingen. Ze signaleren een beeld van

grote activiteit, maar wel versplinterd over verschillende wetenschappelijke disciplines. Tenslotte schetsen ze aan de hand van deze twee thema's hoe de godsdienstsociologie op basis van haar sociologische kwaliteiten weer aan relevantie kan winnen.

In het derde artikel bieden Durk Hak en Lammert Gosse Jansma een cumulatief overzicht van de godsdienstsociologie. Zij beperken zich niet tot Nederland, maar overzien het wereldwijde onderzoek naar religie (en magie) en beschrijven de godsdienstsociologie in termen van de drie, door Ultee, Arts en Flap (2003) geformuleerde, hoofdvragen van de sociologie (ongelijkheid, sociale cohesie en rationalisering) en een viertal wetenschappelijke onderzoeksprogramma's (historisch materialisme, structureel functionalisme, interpretatief individualisme en utilitaristisch individualisme). Ook besteden de auteurs aandacht aan een aantal thema's die sinds de jaren 1960 hoog op de onderzoeksagenda van de godsdienstsociologie staan: evolutie van de goden, secularisatie en ontkerkelijking, (post-)industriële godsdienst en nieuwe religieuze bewegingen, en leggen daarbij de relatie met de eerder besproken hoofdvragen en de wetenschappelijke onderzoeksprogramma's. Dit is ook de wijze waarop volgens de auteurs wetenschappelijke vooruitgang in de godsdienstsociologie geboekt kan worden.

De drie artikelen bieden interessante inzichten voor zowel een beginnend lezer in het vakgebied van de godsdienstsociologie, alsook voor de gevorderde godsdienstsocioloog. De geïnteresseerde leek wordt met het lezen van de bijdragen snel ingewijd in de ontwikkelingen en de huidige stand van zaken in de godsdienstsociologie en vindt er referenties naar de belangrijkste wetenschappelijke werken van het vakgebied. De overzichten zijn daarmee ook zeer geschikt voor het wetenschappelijke onderwijs in de godsdienstsociologie. Daarnaast kunnen vakgenoten aan de hand van de geschetste ontwikkelingen en werkwijzen (vergelijkende aanpak, kwantitatief én kwalitatief, verbinding zoeken met de hoofdvragen en wetenschappelijke onderzoeksprogramma's) de godsdienstsociologie als discipline opnieuw uitvinden en versterken door haar sociologische kwaliteiten te benadrukken. Immers, zoals een citaat van de Joodse filosoof en psycholoog Moritz – *what's in a name* – Lazarus (1824-1903) luidt: "Uit het inzicht in de ideeën van het verleden, rijzen voor ons de idealen der toekomst".